

ня історичних подій, з'являлися науковці, які спеціалізуються на вивченні цього питання. Зокрема, Наталя Яковенко опублікувала монографію «Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна», в якій пролила світло на історію української еліти як провідного суспільного стану, рушійну силу державотворчих процесів, що не заважав власному народові, а забезпечував цілісність, збереження українського етносу і його традицій у бездержавні часи [4, 295–299]. Згодом Наталя Старченко написала, що саме шляхетський стан формував політичний руський народ, хоча Річ Посполита була чужою для українців державою [3, 42].

Отже, за довгий час становлення й розвитку української історичної науки розвивались і уявлення про значення української аристократії для нашої історії. Протягом XIX – початку XXI ст. змінювалось саме уявлення науковців про значення еліти для народу й держави. Обставини склалися так, що з самої появи професійної української історичної науки і до сучасності поступово зростало й бачення істориками її значущості. Тільки сучасне покоління дослідників усвідомило важливу місію в розбудові української державності.

Джерела та література

1. Антонович В. Моя сповідь: вибрані історичні та публіцистичні твори. Київ: Либідь, 1995. 813 с.
2. Грушевський М. Твори: у 50 т. Том 14. Львів: Видавництво «Світ», 2008. 392 с.
3. Старченко Н. Люблінська унія як ресурс формування концепту політичного «народу руського» (1569–1648 рр.). *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 4–45.
4. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Київ: Критика, 2008. 469 с.

Сауляк Анастасія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВНЕСОК ЯХНЕНКІВ-СИМЕРЕНКІВ У РОЗВИТОК БЛАГОДІЙНИЦТВА

Ключові слова: благодійність, бізнес, родинна справа.

Keywords: charity, business, family business.

Перша половина XIX ст. позначилася розвитком капіталістичних відносин, поширенням аграрного підприємництва, що зумовило поширення благодійницьких практик. Серед найвідоміших доброчинців і меценатів – родина Яхненків-Симиренків, які стали піонерами цукроваріння. Біля витоків сімейного проекту стояли брати Степан, Кіндрат, Терентій Яхненки та Федір Симиренко, який одружився на їхній сестрі Анастасії. Яхненки походили зі Сміли, їхній батько Михайло шив чоботи, торгував кожухами. Щоб викупити з кріпацтва себе, дружину, трьох синів і двох доньок, витратив усі заощадження, за розповідями, довелося продати навіть намисто дружини. Федір був родом із Городища, перебував у кріпацтві князя Воронцова, але його сім'я змогла накопичити кошти, щоб позбавитися неволі [4, 72].

Здобувши особисту свободу, Федір з тестем Михайлом Яхненком вдалися до оренди землі над річкою Вільшанкою, згодом там почали будуватися перші

заводи з виробництва цукру. Своїх синів, Платона та Василя, Федір направив навчатися до Політехнічного університету у Парижі. Досить швидко сини зарекомендували себе гарними фахівцями у цукровій промисловості. Платон Симиренко захоплювався ще й садівництвом. А його брат Василь згодом заповів своє майно на фінансування української культури. Своїх дітей Василь Федорович не мав, тому всі кошти він передавав на культурний та освітній розвиток майбутнього покоління [1, 18].

У сім'ї панували дружні відносини. Менші з повагою ставилися до старших, звертаючись на «ви», а старші до менших – на «ти». Такий самий лад був перенесений уже пізніше на робітників підприємства. У фірмі були шанобливі відносини, адже якщо внутрішніх суперечок не виникало, то й підприємство працювало злагоджено. Між жителями містечка та самими підприємцями також склалися доволі дружні стосунки [3, 3].

Довкола ще панувало кріпацтво, але на цукрових заводах допускалася лише вільнонаймана робоча праця. Родинне підприємство працювало доволі успішно, що дало змогу отримувати міжнародні нагороди на промислових виставках. Склади і торгові будинки Яхненки-Симиренки мали у Києві, Кременчуці, Єлисаветграді, Харкові, Одесі, Москві, Нижньому Новгороді. Валовий дохід підприємства сягав 3,4 млн руб. на рік, чистий прибуток становив близько 300 тис. руб. сріблом [3, 3–4].

Як у будь-якому великому підприємстві, траплялися й певні невдачі, особливо це стосувалося різних поломок, але потрібних запчастин у наявності не було, тому їх доводилося замовляти за кордоном. Це стало поштовхом до будівництва першого машинобудівного заводу, який забезпечував не тільки свої потреби у матеріалах і запчастинах, але й інші підприємства. Тут побудували перші на Дніпрі металеві пароплави «Українець» і «Святослав». При заводі працювало близько 4-х тис. людей, що дало змогу працевлаштувати людей [4, 99–100].

Довкола промислового підприємства у Млієві почало виростати містечко, сплановане за французьким зразком. Тут працювали магазини, де продавалися предмети щоденного вжитку без торговельних націнок. У 1852 р. була відкрита безкоштовна лікарня, аптека. Підтримувалося культурне життя міста, де діяли театр, бібліотека. Повсюдно було газове освітлення [1, 19; 2, 4].

Особливу увагу приділяли освіті, медицині, культурі. Для дітей службовців і робітників було збудовано 7-класне училище, діяльність якого охоплювала весь Черкаський повіт. У закладі навчалися 150 учнів, працювали 7 викладачів, майже всі з вищою освітою, а два педагоги – Патлаєвський і Васильєв – згодом стали професорами університетів. Навчання здійснювалося за програмою технічних училищ. Симиренки утримували й недільну школу для дорослих. Вірогідно, що цю ідею запропонував Тарас Шевченко [6, 308].

Яхненки-Симиренки, маючи успішний бізнес, підтримували діячів української культури. Повернувшись із заслання, Т. Шевченко навідався до підприємців. Письменника зустріли тепло, в Городищі він провів 8 днів. Як зауважував поет, то були освічені та доброзичливі люди. Шевченкові подобалася така компанія однодумців, у якій можна було вільно розповідати анекдоти, читати вірші. Тарас Григорович був приємно здивований дбайливим ставленням до людей.

Нерідко навіть робітники могли заходити до господарів додому. Симиренки допомагали поету в опублікуванні віршів. Навіть коли той перебував не в Україні, вони не переривали з ним зв'язок через листування.

Відвідували Городище й інші українські діячі культури – Олександр і Федір Кістяківські, Дмитро Григорович-Барський, Микола Костомаров, вчений Михайло Драгоманов; чільні Громадівці, народники – народоволець Андрій Желябов, організатори та керівники Чигиринського повстання та багато інших суспільно активних людей. У маєтку Симиренків працював і Павло Чубинський. Саме тут він підготував до друку 7 томів «Праць етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський край». У передмові зазначив місце написання – Городищенський цукровий завод. А Платон Симиренко підписував свої листи так: «Городищенський завод – богоспасаємий». Підприємці підтримували Михайла Грушевського, Михайла Коцюбинського, Миколу Лисенка. Василь Симиренко говорив: «Якщо вони тямляться на громадських справах, то нехай їх роблять, а я в свою чергу буду допомагати фінансово» [5, 102].

Серед найпотужніших благодійників свого часу був Василь Симиренко, який на розвиток української справи щорічно виділяв 10 % прибутку. Він матеріально підтримував практично всі тогочасні українські видання, надавав допомогу НТШ, спонсорував видання праць М. Драгоманова, М. Коцюбинського, П. Чубинського та інших діячів, фінансував хор Миколи Лисенка [4, 69].

Успішна робота підприємств Яхненків-Симиренків припинилась через смерть засновників, несприятливу економічну кон'юнктуру, загострення конкуренції, тому було прийнято рішення продати підприємство, доки воно перебувало на плаву [5, 111]. Завод припинив існування 1887 р., через два роки виробничі споруди придбали землевласники Балашови. Згодом приміщення перебудували під казарми, які здали в оренду артилерійській бригаді. Сьогодні важко знайти місце, де колись розквітало Городище славних підприємців і меценатів [5, 119].

Отже, підприємці Яхненки-Симиренки стояли біля витоків соціально орієнтованого підприємництва. Люди, які мали істотні статки, демонстрували повагу до людяності, підтримуючи розвиток культури та освіти. Вони опікувалися своїми підлеглими та їхніми сім'ями, приймали в себе дома видатних людей, надавали підтримку їхнім творчим проектам. У такий спосіб вони трудяться на майбутнє, що є прикладом для сучасних підприємців у справі відновлення економіки України після російської навали й подальшого її розвитку.

Джерела та література

1. Казакевич О. Українська мова та ідентичність соціально-економічної еліти України другої половини XIX – на початку XX століття. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Історія*. 2017. № 133(2). С. 17–22.
2. Карпенко В. Т. Г. Шевченко і меценатська діяльність родини Симиренків. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2014. Вип. 1(1). С. 3–7.
3. Клебановський П. Спогади про фірму Яхненко і Симиренко. *Київська старовина*. 1896. № 1–3. URL: <http://zdibrova.narod.ru/base/announcements/spfsym.pdf>
4. Кріпацька інтелігенція: український вимір (XVIII – початок XX ст.). Бібліографічний словник. Київ: Інститут історії України, 2013. 110 с.

5. Лазанська Т. Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики XIX ст.). Київ: Інститут історії України, 1999. 282 с.

6. Чалий М. Відвідання Т. Г. Шевченком цукрового заводу Яхненка і Смирненка. *Спогади про Тараса Шевченка*. Київ: Дніпро, 1982. С. 305–308.

Кулакова Анастасія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПЛАКАТИ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РР.

Ключові слова: *Українська революція 1917–1921 рр., зображальні джерела, плакат.*

Keywords: *The Ukrainian War of Independence 1917–1921, image sources, poster.*

Українська революція 1917–1921 рр. сповнена важливих подій, і плакат, як історичне джерело, може надати ще більше інформації для відновлення повної та зрозумілої картини цього історичного періоду. Створюючи плакати, художники на перший план ставили практичну та комунікативну функцію, тож плакати відбивають цілі, завдання та засоби боротьби різних сил, які діяли в ті буремні часи.

Метою дослідження є аналіз різних груп плакатів, які були актуальними на території України в період Української національної революції 1917–1921 рр.

Плакат є різновидом графіки як виду образотворчого мистецтва й одночасно історичним зображальним джерелом. Саме тому під час вивчення плакату важливо звертатися як до праць мистецтвознавців, так і до доробку істориків. В історичному плані важливо визначити період і події, які впливали на створення плакату, та яку мету переслідували його замовники. Статті Б. Андрусишина, Н. Опольської та О. Донець допоможуть прослідкувати цей взаємозв'язок [1; 5]. Художники, які малювали плакат, спиралися на певні правила й «тренди» свого часу. Ця інформація не завжди може бути очевидною, і деякі мистецькі прийоми діють на сприйняття глядача непомітно для нього. Розгляд мистецьких джерел можна назвати неповним, якщо не проаналізувати думки мистецтвознавців. У цьому дослідженні взяті до уваги статті Л. Берната та М. Шкандрія [2; 8].

Рубіж XIX–XX ст. дослідники визначають як переломний і масштабний: технічні винаходи істотно вплинули на розвиток графічного дизайну, і це стало поштовхом для комерціалізації плакатного мистецтва. Візуальна мова плаката тих років активно розвивалась відповідно до стилів, у яких працювали художники-графіки. Серед найбільш популярних були стилі модерн та авангард [3, 119]. Модернізм виник наприкінці XIX ст. як міжнародний рух у мистецтвах, що наголошував на ідеї радикального розриву з минулим і можливості виникнення нового, зміненого світу. Хвилю модернізму, яка тривала від 1914 до 1930 рр., пов'язують із футуризмом, конструктивізмом, експресіонізмом та сюрреалізмом і часто ідентифікують з авангардом, адже чимало її представників зазнали впливу радикальної політики, а тому подекуди вважали себе її культурною передовою, що готує шлях до революційних змін.